

VIDÉKFEJLESZTÉS ÉS TURIZMUS – A TURISZTIKAI SZERVEZETEK HATÉKONYSÁGÁNAK VIZSGÁLATA

RURAL DEVELOPMENT AND TOURISM – EXAMINATION OF EFFECTIVENESS OF THE TOURIST ORGANIZATIONS

VIRÁG ÁGNES

Szent István Egyetem, Gödöllő, Magyarország

virag.agnes@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Az elmúlt évek Uniós és hazai vidékpolitikájában fő prioritássá vált a jelentős gazdasági-társadalmi problémákkal küzdő vidéki térségek felzárkóztatása. Ennek egyik eszköze a gazdasági diverzitás, amelyen belül az agrártérségek fejlődésében a turizmusnak számottevő szerepe lehet. A hazai turizmusirányítás struktúrájában megjelent a desztináció menedzsment szemlélet, egyre több turisztikai szervezet alakult a vidéki területeken is. Kutatásomban vizsgálom, hogy egy évtized alatt a szervezetek működésével párhuzamosan hogyan alakult a hazai turizmus teljesítménye, illetve a hazai desztinációs szervezetek körében végzett felmérés által feltárom a társulások vidéki térségekre gyakorolt hatását és annak kimutathatóságát.

Kulcsszavak: vidékfejlesztés, turizmus, desztináció, hatékonyság, mutatórendszer

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben jelentős gazdasági, társadalmi változások mentek végbe, melyek számottevő hatással voltak a periférikus, hátrányos helyzetű vidéki térségekre (Enyedi, 2004). Európa szerte folyamatosan csökkent a mezőgazdasági foglalkoztatás, melynek következményeként negatív tendenciák (pl.: kedvezőtlen humán erőforrás-szerkezet, egyéb foglalkoztatási lehetőségek hiánya) jelentek meg a vidéki területeken, ahol a lakosok nem tudtak az új gazdasági, társadalmi viszonyokhoz megfelelően alkalmazkodni (ld. Ritter 2008). 1990 után hazánkban is kiélesedtek a hátrányos tendenciák, megváltozott a térszerkezet, valamint növekedtek a területi különbségek is (Koós és Virág, 2010). A fejlett térségektől távolabb eső vidéki térségek voltak a változások legnagyobb vesztesei.

A globalizációs folyamatok jelentősen átalakították a vidéki térségek gazdasági és társadalmi viszonyait, valamint a hagyományos város-vidék kapcsolatrendszer

(ld. Ritter et al., 2012). A globális gazdaság terjedése, valamint a mezőgazdasági foglalkoztatottság csökkenése komoly problémákat idézett elő a vidéki területeken. Bengs és Schmidt-Thomé (2005) megállapítása szerint az új helyzetben megjelenő folyamatokra (pl.: tőke globalizációja, a privatizáció, a nemzetközi migráció és kereskedelem átalakulása) minden vidéki térség máshogy reagált. Egyértelművé vált, hogy az addig bevált szerepkörök átértékelése mellett szükség van az új lehetőségek feltárására, valamint az együttműködések kialakítására is a rurális térségekben (Leader, 2001). A kiélezett, nemzetközi szintű versenyhelyzet (ld. Swinburn et al., 2004); az elszegényedés, az egyenlőtlenségek kiéleződése (pl. Wade, 2003) vagy a kulturális értékek homogenizálódása (Kirby, 2006) számottevő kihívást jelentett a vidéki területeken.

A globalizációs folyamatok mellett a lokalizáció fontossága is megjelent, aminek mentén előtérbe került a helyi értékek és lehetőségek szerepe rurális térségek fejlesztésében. Nyugat-Európában az 1970-es évektől a vidéki területek gazdasági-társadalmi átalakulása mellett szükségessé vált egy sokkal komplexebb vidékstratégia kialakítása (Clout, 1993). Ilbery és Bowler (1998) hangsúlyozta az újfajta térhasználati lehetőségek feltérképezését, melyen belül a turizmus és a hozzá kapcsolódó lehetőségek is megjelentek. Ray (1998) szintén kiemeli a helyi értékek fontosságát, valamint hangsúlyozza, hogy csak a mezőgazdaság fejlesztése már nem elegendő a vidéki problémák feloldására, így az Unió vidékpolitikában is új dimenziók jelentek meg (Heilig, 2002). Az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) 2006-os kiadványa kiemelte, hogy a vidéki területeken jellemző gazdasági (alacsony minőségű szolgáltatások, elmaradott infrastrukturális háttér) és társadalmi (előregedés, alacsony iskolázottság, magas munkanélküliség) lemaradás feloldásának leghatékonyabb eszköze az endogén erőforrásokra alapozott fejlesztések lehetnek (OECD, 2006). Az endogenitásra alapozó helyi gazdaságfejlesztés lehetőséget nyújt arra, hogy a globalizációs folyamatokra a vidéki térségek a helyi adottságra alapozva tudjanak reagálni (Káposzta et al. 2016, Ritter 2014,). Egyetértek Kóródi és Fehér (2012) azon megállapításával, hogy a vidéki területek a hátrányos vonások (pl.: a hagyományos, mezőgazdaság alapú gazdasági és társadalmi viszonyok felbomlása, csökkenő népességszám, a fiatalok elvándorlása, az idősebbek arányának növekedése, az infrastruktúra fejletlensége, a minőségi szolgáltatások nélkülözése, a munkanélküliség, az alacsony iskolázottság) ellenére számos természeti és kulturális értékekkel rendelkeznek, amelyekre a jövőben még lehet alapozni. Egyik tipikus megjelenési formája ennek Magyarországon a vidékhez köthető Hungarikumok csoportja (ld. Ritter 2013).

Európa közös ügye a jelentős gazdasági-társadalmi problémákkal küzdő vidéki térségek felzárkóztatása, így az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának egyik prioritása a lemaradt, hátrányos helyzetű területek felzárkóztatása az endogén erőforrásokra alapozó fejlesztések által. Kiemelt jelentőségű a gazdasági diverzitás, amelyen belül az agrártérségek fejlődésében a turizmusnak számottevő szerepe lehet. A mezőgazdasági foglalkoztatás visszaszorulása mellett egyre inkább előtérbe került a multifunkcionalitás kérdése is, vagyis a mezőgazdasági munka során az étel-miszer-előállításal párhuzamosan olyan javak is létrejönnek, amelyekre építhető a periférikus térségek fejlesztése (Fodor és Gemma, 2011). A rendszerváltástól kezdve fokozatosan felértékelődött a vidéki táj turisztikai értéke (Forman, 2010). A vidéki térségekben különböző társadalmi, gazdasági és egyéb problémák jellemzőek, a szereplők sok esetben a turizmus fejlesztése révén remélik a hátrányos tendenciák feloldását. Véleményem szerint a turizmus valóban egy jó lehetőség, de emellett más területek fejlesztésére (humán erőforrás, életszínvonal, munkalehetőség, infrastruktúra) is célszerű odafigyelni. Ezekből kiindulva fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy a statisztikai adatok mentén igazolható-e a turizmus kimagasló szerepe a rurális térségekben.

A XX. században végbement gazdasági, társadalmi és technológiai változások hatására kialakult a modern turizmus (ld. Mundruczó et al., 2010). Az elmúlt években fokozatosan előtérbe került a turizmus fenntartható és versenyképes fejlesztése, melyen belül kiemelt célként jelent meg a desztinációkra (fogadótérségekre) alapozott menedzsment szemléletű irányítási struktúra kialakítása. Napjaink turizmusára jellemző a piaci szétszabdaltság, számos, kisebb vállalkozás mellett a nem vállalkozói közösségek (non profit szervezetek, helyi lakosok, cégek, közszféra) is jelentős szerepet játszanak az ágazat működésében (Soisalon-Soininen és Lindroth, 2006). A versenyképes turizmus működtetéséhez a különböző szereplők együttes fellépése szükséges. A sikeresség alapja a partnerség kialakítása mellett a megfelelő kompetenciákkal és készségekkel rendelkező szakmai koordináció megléte (Panyor et al., 2011), viszont nem elhanyagolható feltétel a pénzügyi stabilitás és a rugalmas szervezeti struktúra megteremtése sem (Soisalon-Soininen és Lindroth, 2006). A turisztikai együttműködések intézményesített formái például a desztináció menedzsment szervezetek. Hazánkban az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkhoz kapcsolódik a turisztikai desztináció menedzsment (TDM) szemlélet gyakorlati megjelenése. Mind a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (2005-2013), mind a Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció (2014-2024) kiemelt feladatként jelölte meg a hazai desztináció alapú intézményi struktúra létrehozását és megerősítését.

A latin eredetű desztinációt fogadóteréségként értelmezhetjük, mely a turizmus területi alapja (Nyirád és Semsei, 2007; Carter és Fabricius, 2007). A desztinációra számos definíció született. A nemzetközi szakirodalomban többen (Buhalis, 2000; Bieger, 2003) különböző termékeket és szolgáltatásokat magába foglaló területi egységként határozták meg a desztinációt, míg mások (Kaspar, 1992; Crouch és Ritchie, 2000) az élményszerzés helyszínéül definiálták azt. A hazai szakirodalomban Lengyel (2007) olyan fogadó- vagy célterületnek tekintette a desztinációt, amely a turisztikai termékeket komplexen ajánlja ki a turisták számára. Egyetértek Tőzsér (2010) azon meghatározásával, miszerint a desztináció egy olyan területi egység, ahol a vonzerő és a hozzákapcsolódó termékek és szolgáltatások komplex élményt tudnak biztosítani. Elkülöníthetjük a desztináció fogalmát aszerint is, hogy azt turisztikai terméknek valljuk vagy sem. Vannak (Bieger, 2003; Tasnádi, 2006), akik a desztinációt egy terméként definiálják, míg mások (Hu és Ritchie, 1993. idézi Presenza et al., 2005; Buhalis, 2000) véleménye szerint a desztináció több terméket és szolgáltatást foglal magába, tehát mint turisztikai termékek ötvöze jelenik meg. 2016. decemberében megszületett hazánkban a turizmustörvény, mely a következőképpen fogalmazza meg a turisztikai desztináció fogalmát: *„turisztikai térség (desztináció): olyan földrajzilag körülhatárolható, beazonosítható területrész, amely a turisztikai kínálati piacon egységes fogadóterületként jeleníthető meg, épített környezeti, természetföldrajzi vagy kulturális értékek tekintetében összefüggő elemek alkotják, ezért egységes koncepcióban történő tervezéséhez, fejlesztéséhez és térségi turisztikai márka kialakításához országos érdek fűződik”* (Magyar Közlöny, 2016. 82117. p.).

Összességében a desztináció egy olyan területi egység, mely különböző termékek és szolgáltatások által képes turistákat vonzani és élményeket biztosítani. Piskóti és szerzőtársai (2007) a következőképpen fogalmazták meg a desztináció menedzsment személet lényegét: *„Egy adott földrajzi területen található vonzerők moduláris (szabadon kombinálható) terméké alakításának, hálózatba szervezésének, a termékek desztinációba ágyazott piac- és versenyképessége megteremtésének és értékesítésének folyamatát értjük, melynek célja a fenntartható fejlődés megőrzése mellett a turisztikai piaci siker elérésével a földrajzi terület fejlődésének, az ott élők jólétének növelése”* (Piskóti et al., 2007. 7. o.). Tehát a desztináció menedzsment sokrétű tevékenységet foglal magába (tervezés, partnerség kialakítás, koordinálás, marketing feladatok), melynek elvégzésére szükség van egy megfelelő kompetenciákkal és finanszírozással rendelkező irányítási struktúrára. Ahhoz, hogy egy térségben komplex kínálat alakulhasson ki, szükség van a különböző turizmusban érintett szereplők összefogására, melynek egyik formája a desztináció menedzsmentre alapozott

együttműködés kialakítása. Egy desztinációs szervezet képes összefogni az érintetteket, illetve biztosítani a tájékoztatási és kínálati feltételek, elemek kialakítását, a szakmaiságot és a piaci értékesítést (Lengyel, 2007). Az elmúlt tíz évben hazánkban is kiemelt feladat lett a desztináció menedzsment szemléletű, hierarchikus szervezeti struktúra kialakítása. Lengyel (2007) elméleti síkon egy négy szintből álló (helyi, térségi, regionális és állami) hierarchikus szervezeti hálózatként vázolta fel a hazai desztináció menedzsment rendszert. A 2007-2013 közötti Uniós költségvetési időszakban összesen 11,148 milliárd Ft-ot különítettek el a különböző szintű desztinációs szervezetek kialakítására és fejlesztésére, melyből összesen 4,49 milliárd Ft került felhasználásra, tehát a rendelkezésre álló pályázati keretnek csupán 40,28%-át sikerült lehívni (Magyar TDM Szövetség, 2013). A pályázati forrásra csak a helyi és térségi szervezetek voltak jogosultak, ennek mentén számos helyi és térségi szervezet jött létre. Jelenleg 85 regisztrált desztinációs szervezetet tartanak számon, melyből 78 társulás helyi, hét pedig térségi szinten működik. Regionális szintű desztinációs szervezetként 2011-ben a Balaton körül létrehozták a Balatoni Regionális TDM Szövetséget, valamint az országos képviselet betöltésére ugyanebben az évben megkezdte működését a Magyar TDM Szövetség is. A kezdeti elképzelések és a pályázati lehetőségek ellenére nem alakult ki a teljes hierarchikus szervezeti hálózat, a legtöbb szervezet fenntartási nehézségekkel küzdött. 2016-ig nem volt Magyarországon turizmustörvény, ami szabályozta volna a turisztikai irányítás rendszerét, így elég foghíjasan és sokszor területi és feladatkörbeli átfedésekkel működtek a különböző szintű turisztikai szervezetek. Az elmúlt egy évtizedben nemcsak hazánk turisztikailag legfejlettebb területeihez kapcsolódott a szervezetépítés (pl.: Hévíz, Balatonfüred, Siófok, Hajdúszoboszló, Bük), hanem egyre több desztinációs társulás jött létre a különböző gazdasági és társadalmi problémákkal küzdő vidéki térségekben is, ennek mentén felvetődhet a kérdés, hogy ezen együttműködések milyen szerepet töltenek/töltenek be, illetve milyen hatékonysággal tudtak/tudnak működni.

Módszertan

A kutatás egyik főkérdése, hogy a hazai turizmus mennyire egységes, illetve, hogy azon belül mely települések a legjelentősebb turisztikai desztinációk. Kutatásom céljaként fogalmaztam meg a hazai területi egyenlőtlenségek feltárását turisztikai szempontból, melyhez a Hoover-index számítás módszerét alkalmaztam. A Hoover-index segítségével mérhető két mennyiségi ismérv területi eloszlásának eltérése. Az index megmutatja, hogy az egyik vizsgált, társadalmi-gazdasági jelenség mennyi-

ségének hány százalékát kell átcsoportosítani a területi egységek között ahhoz, hogy a másik vizsgált jellemzőével azonos legyen, tehát területi egyenlőség jöjjön létre (Nemes Nagy et al., 2005). A kutatás során két bázis évet választottam. Az egyik a 2003-as év, amikor nem volt hivatalosan meghirdetve a desztináció menedzsment szemléletű intézményesítés, míg a másik év 2012 volt, mivel ebben az évben volt a legteljesebb a településsoros statisztikai adattár, illetve ekkorra már aktívan működtek a desztinációs szervezetek is. A TEIR, illetve a KSH adatbázisából összesen 9 mutatót választottam ki, majd azokat viszonyítottam a települések állandó népességszámához. A Hoover-indexet Budapest bevonásával is elvégeztem, de annak jelentős torzító hatása miatt végül kihagytam a végső vizsgálatból. A hazai turizmusban fellelhető területi különbségeket, valamint a települések turisztikai szerepét kívántam vizsgálni.

A társulások vidéki térségekre gyakorolt hatását és annak mérhetőségét a hazai desztinációs szervezetek körében egy országos kérdőíves felmérés során vizsgáltam. A 25 kérdésből álló kérdőív kitért a működési, pályázati és az egyéb tevékenységekre, jelen tanulmányban viszont csak a szervezeteken belüli tagság együttműködési és a gyűléseken való részvételi hajlandóságával, valamint a társulások vidéki térségekre gyakorolt hatásaival és annak kimutathatóságával kapcsolatos eredmények kerülnek bemutatásra.

Elsőként a szekunder adatok alapján elemzem a hazai turizmusban jellemző területi egyenlőtlenségeket, majd bemutatom a primer kutatásom eredményeit is.

Elemzések, eredmények

A Hoover-index számítással a célom a hazai turizmusban feltételezett területi egyenlőtlenségek kimutatása volt 2003-ban és 2012-ben. A vizsgálat során kilenc turisztikai jellemző területi eloszlását viszonyítottam a települések állandó népességszámának területi megoszlásához (1. táblázat).

1. táblázat: Területi egyenlőtlenségek (Hoover-index) mértéke 2003-ban és 2012-ben a Tokaji Borvidéken, (%)

<i>állandó népességhez viszonyított mutató</i>	<i>Hoover index 2003 (%)</i>	<i>Hoover index 2012 (%)</i>
idegenforgalmi adó	37,97	35,61
éttermek, cukrászdák száma	22,72	27,26
összes szállásférőhely	68,07	65,37
összes vendégéjszaka	64,53	66,03

<i>állandó népességhez viszonyított mutató</i>	<i>Hoover index 2003 (%)</i>	<i>Hoover index 2012 (%)</i>
összes külföldi vendégéjszaka	77,05	71,75
összes vendég	58,59	61,99
összes külföldi vendég	67,84	66,80
vendéglátóhelyek száma	16,46	18,80
működő vállalkozások száma a szálláshely- szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban	18,99	17,47

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2016.

Összességében elmondható, hogy az éttermek, cukrászdák számának, a vendéglátóhelyek számának, valamint a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás nemzetgazdasági ágban működő vállalkozások számának állandó népességszámhoz viszonyított területi eloszlásában nem volt számottevő területi különbség. Minden jellemző Hoover-index értéke 30% alatt maradt mind 2003-ban, mind 2012-ben. A kereskedelmi és az egyéb (összes) szálláshelytípusok szállásférőhelyeit, vendégéjszakáinak és vendégeinek számát, valamint azon belül a külföldi vendégek és azok vendégéjszakáit viszonyítottam a települések állandó népességszámához, ami mentén jelentős területi egyenlőtlenségek rajzolódtak ki mindkét vizsgált évben. Az idegenforgalmi adó, az összes szállásférőhely, valamint az összes szálláshely külföldi vendégszámának az állandó népességszámhoz viszonyított területi eloszlása kapcsán 2003-ról 2012-re csökkent a Hoover-index értéke, de még így is jelentős maradt a területi különbség. A többi jellemző esetében magasabb lett a Hoover-index, vagyis nőttek a területi egyenlőtlenségek a hazai települések között.

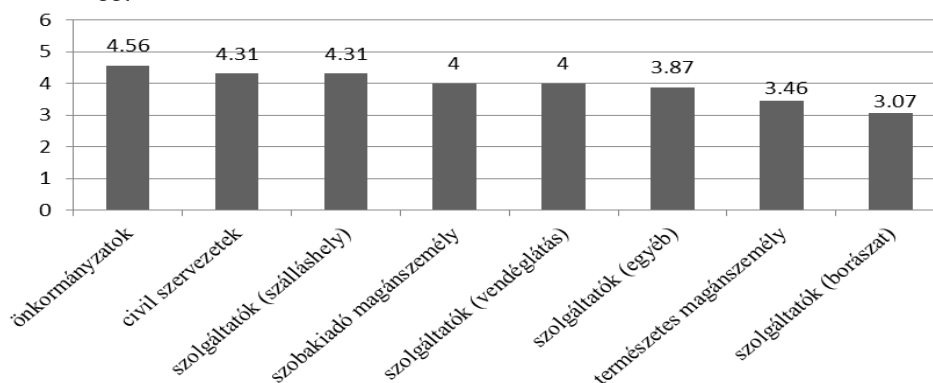
A hazai települések állandó népességszámának területi eloszlásához viszonyítva a turisztikai változók esetében számottevő területi egyenlőtlenség mutatható ki. Budapest kihagyásával elvégzett kutatás alapján a legnagyobb területi eltérések Hévíz, Siófok, Hajdúszoboszló települések esetében állapíthatóak meg a vizsgált években, vagyis ezek voltak a legjelentősebb turisztikai desztinációk mind 2003-ban, mind 2012-ben. Az is elmondható, hogy a hazai turizmus Budapest mellett továbbra is leginkább a balatoni üdülőkörzet településeire, valamint a jelentősebb fürdővárosokra koncentrálódik. A Hoover-index számítások során az is kiderült, hogy a hátrányos helyzetű vidéki térségek a gyenge és leggyengébb turisztikai desztinációk sorába tartoztak, tehát turisztikai teljesítményük messze elmaradt az élvonalbeli desztinációktól. Felvetődik az előbbiekről kapcsán az a kérdés, hogy vajon a desztinációs szervezetek van-e szerepük a vidéki térségek életére, illetve működésük milyen hatékony-

ságú Magyarországon. A tanulmány következő részében összefoglalom a desztinációs társulásokhoz kapcsolódó primer kutatásom eredményeit.

Az országos kérdőív kitöltési aránya rendkívül alacsony, 18,8 % volt a többszöri megkeresések ellenére is. A vizsgálat során nem sikerült a teljes sokaságot reprezentálni, mégis aktív turisztikai szerepkörömből, valamint a különböző desztinációs szakemberekkel folytatott kutatásaim alapján helytállónak tartom az eredményeket.

Célom volt feltárni, hogy milyen a különböző szereplők együttműködési hajlandósága, vagyis kivel milyen jellegű a közös munka (1. ábra). A válaszadó szervezeteken belül átlagosan jó az együttműködés az önkormányzati szereplőkkel, aránylag jónak nevezhető a civil szervezetek, a szálláshely szolgáltatók, a vendéglátók és a szobakiadó magánszemélyek, illetve az egyéb vállalkozók, tagok esetén az együttműködési hajlandóság. Míg a természetes magánszemélyekkel, illetve a borászati tagokkal való közös munka már jóval nehezebb.

Fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy a tagok milyen aktivitással vesznek részt a taggyűléseken (2. ábra).

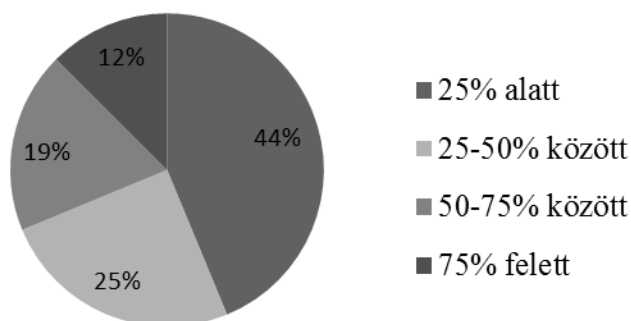

1. ábra: A különböző szereplők együttműködési hajlandósága (átlag)

Megjegyzés: 1-6 skálán, ahol 1: minősíthetetlen; 6: kiváló.

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2016.

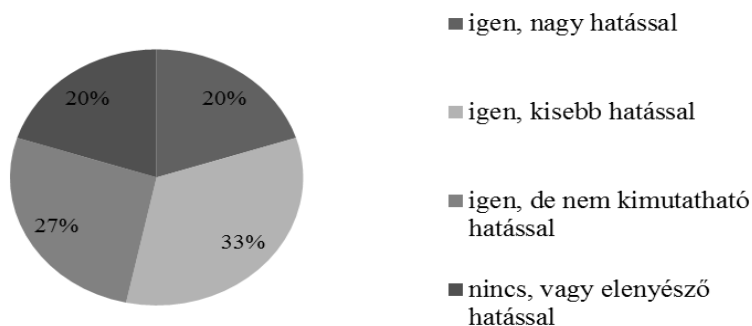
A kitöltők többsége (44%) jelölte, hogy a társulásán belül a tagok gyűléseken való részvételi hajlandósága 25% alatt jellemző. A válaszadó társulások negyedénél 25-50% között alakul a gyűléseken való megjelenés. A szervezetek 19%-ánál jellemző, hogy a tagok 50-75%-a megy el a taggyűlésekre, míg csupán a társulások 12%-ában 75% feletti a tagok gyűléseken való részvételi aránya. A gyűléseken való alacsony részvételi arány mögött véleményem és tapasztalataim szerint az időhiány, az elégedetlenség, de sok esetben az érdektelenség és bizalomhiány állhat.

2. ábra: A gyűléseken való részvételi arány a kitöltő szervezetek tagjai között (%)

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2016.

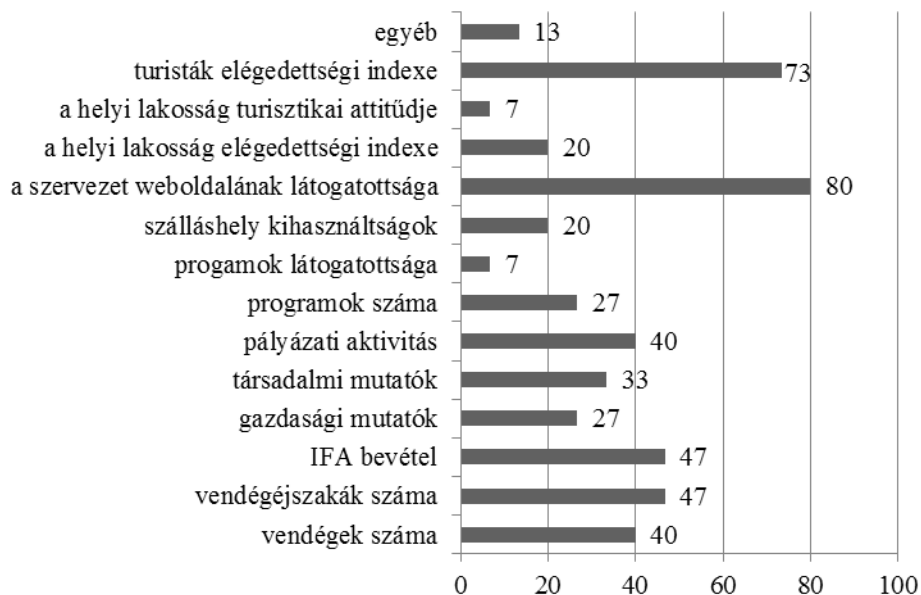
A kutatás során vizsgáltam, hogy a válaszadók, hogyan látják a desztinációs társulások vidéki térségekre gyakorolt hatását (3. ábra). A válaszadók 20%-a szerint a szervezeteknek nincs vagy csak elenyésző hatásuk van a vidéki térségekre. A felmérésben résztvevők többsége (80%) párosít vidékgazdasági hatásokat a vidéki desztinációs szervezetekhez, viszont annak mértéke már nem egységes. A társulások 20%-a jelentős, 33%-a kisebb hatást feltételez, míg a válaszadók 27%-a szerint ugyan van, de nem kimutatható a vidékgazdasági hatás.

3. ábra: Egy desztinációs szervezet tényleges vidékgazdasági hatásának mértéke (%)

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2016.

A tanulmányban elemzett statisztikai vizsgálat alapján nem kimutatható a desztinációs szervezetek hatékonysága, így fontos kérdésként kezeltem, hogy a társulások szerint mivel lehetne kimutatni munkájuk eredményességét (4. ábra).

**4. ábra: Egy turisztikai szervezet hatékonyságát mérő mutatók
a válaszadók szerint (%)**

Megjegyzés: több válasz is adható volt.

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2016.

A kitöltők a szervezetek weboldalának látogatottságát (80%) és a turisták elégedettségi indexét (73%) tartotta a legjobb mérőszámoknak. De jelentős mutatóknak tekintették a vendégéjszaka számot és a turisztikai adóbevételt (47%), illetve a vendégek számát és a pályázati aktivitást (40%) is. A hatékonyságmérés szempontjából a válaszadók kevésbé fontosnak ítélték a társadalmi (33%) és gazdasági mutatókat, a programok számát (27%), a szálláshely kihasználtságot, valamint a helyi lakosság elégedettségi indexét (20%). Az egyéb (turisztikai adó bevallás kifehérítése, termékfejlesztés) tényezőket (13%), a programok látogatottságát és a helyi lakosság turisztikai attitűdjét (7%) tartották a legkevésbé hasznos mutatóknak.

2016-ban a Gazdaságfejlesztési és Innovatív Operatív Program (GINOP – 1.3.4-15 Turisztikai szervezetek fejlesztése) keretében újabb pályázati lehetőség nyílt meg a hazai desztinációs szervezetek előtt. A pályázati felhívásban kötelező feladatként jelent meg a monitoring tevékenység, ami jelzi a téma fontosságát. A felhívásban

összesen 39 mutatót javasoltak a szervezetek monitoring adatbázisának elkészítéséhez (Széchenyi 2020 Pályázati felhívás, 2016). A fejlesztés során elérni kívánt célok megvalósulását különböző indikátorokkal szükséges mérni. A pályázati felhívás a következő mutatókat és mérési lehetőségeket javasolta a szervezetek számára:

1. Központi Statisztikai Hivatal tájékoztatási adatbázisából és az Önkormányzat nyilvántartásaiból előállítható indikátorok:
 - IFA bevétel 1000 lakosra;
 - Iparűzési adó, 1000 lakosra;
 - Egy adófizetőre jutó jövedelem;
 - Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza (km);
 - Összes foglalkoztatott;
 - Szolgáltatási ágazatokban foglalkoztatottak száma ezer lakosra;
 - Szálláshely és vendéglátás ágazatban foglalkoztatottak száma ezer lakosra;
 - Foglalkoztatottak a lakónépesség százalékában;
 - Összes (kereskedelmi+egyéb üzleti jellegű) szálláshely férőhelyeinek száma;
 - Összes (kereskedelmi+egyéb üzleti jellegű) szálláshely vendégeinek száma;
 - Kereskedelmi szálláshelyek szobakapacitás kihasználtsága;
 - Kereskedelmi szálláshelyi vendégéjszakák száma 1000 lakosra;
 - Kiskereskedelmi üzletek 1000 lakosra;
 - Vendéglátóhelyek 1000 lakosra;
 - Önkormányzati helyi adók 1000 lakosra;
 - Lakónépesség;
 - Aktív korú népesség aránya;
 - Szálláshely és vendéglátás (I) gazdasági ág vállalkozásainak száma 1000 lakosra;
 - Szolgáltatási ágazatokban működő vállalkozások aránya
2. A TDM szervezet saját felméréséből és az Önkormányzatok nyilvántartásaiból, becsléseiből nyerhető indikátorok:
 - Turizmussal elégedett helyi lakosok aránya
 - Visszatérő látogatók aránya
 - Turisták egy napra jutó költsége, ezer forint
 - Turisták átlagos tartózkodási ideje
 - Turisták elégedettségi mutatója
 - Kulturális és gasztronómiai rendezvénynapok száma

- Kulturális rendezvények száma
- TDM szervezetekben együttműködő partnerek száma
- Információs iroda nyitvatartási napok száma
- Önkormányzati kiadások turizmusra
- Tudományos és sport rendezvényt napok száma (Széchenyi 2020 Pályázati felhívás, 2016).

Ha összevetjük az országos felmérés eredményeivel, akkor szembetűnő, hogy vannak átfedések, mint például a vendégek, vendégéjszakák száma, szálláshely kihasználtságok vagy épp a turisták elégedettségi indexe, a helyi lakosok elégedettségi mutatója. A pályázati felhívásban javasolt indikátorok közé számos gazdasági és társadalmi statisztikai adat került bevonásra, pedig a felmérésben résztvevők körében nem jelentek meg akkora hangsúllyal. A kérdőíves felmérésben legfontosabbnak jelölt mutató, a szervezetek weboldalának látogatottsága viszont meg sem jelent a pályázati kiírásban javasolt indikátorok között.

A statisztikai vizsgálat és a kérdőíves vizsgálat eredményei alapján következtetéseket vontam le.

Következtetések

A kutatás céljaként határoztam meg a hazai turisztikai teljesítményének áttekintése mellett megvizsgálni, hogy a desztinációs szervezet tagságán belül együttműködési hajlandóságot, a társulások vidéki térségekre gyakorolt hatásait, illetve annak kimutathatóságát. A hazai turizmuson belül jelentős területi egyenlőtlenségek voltak jellemzőek a turisztikai mutatók mentén 2003-ban és 2012-ben is. A Hoover-index számítás igazolta, hogy 2012-re nőttek a területi különbségek a turizmuson belül, a statisztikai adatok alapján egyértelműen nem igazolható a desztinációs szervezetek hatékonysága.

A primer kutatás alapján elmondható, hogy a desztinációs társulásokon belül nem egységes a különböző szereplők együttműködési hajlandósága, ami visszavezethető arra is, hogy a tagok egy része nincs tisztában a turisztikai szervezetek igazi hasznával. Fontos megállapítani, hogy a felmérésben részt vett társulásokon belül a tagok gyűléseken való részvételi aránya többségében 50% alatti, ami időhiányra, bizalmatlanságra visszavezethető. Viszont, ha a tagok nem vesznek részt a gyűléseken, akkor a döntéshozatal folyamata is nehézségekbe ütközik.

A kitöltő szervezetek jelentős többsége úgy vélte, hogy egy desztinációs szervezet hatással van a vidéki területek életére, de annak mértéke nem egyértelmű, ami

a hatékonyságmérés hiányára is felhívhatja a figyelmet. Az egykori pályázati kiírásban javasolt indikátorok között többségében statisztikai adatok szerepelt, míg például a felmérésben leghatékonyabb mutatót, a szervezetek weboldal látogatottsága nem került be a javasoltak közé. Véleményem szerint a mai kommunikációs technika mellett érdemes az online információgyűjtésre is fókuszálni. A weboldal látogatottság mellett például a Facebook profil látogatottsága, azt kedvelők száma; posztok száma, a mobil applikációt letöltők száma szintén fontos indikátorok lehetnek a hatékonyságmérés szempontjából. Mindenképp egy komplex mutatórendszer kialakítására van szükség, melyben a statisztikai adatok mellett egyéb, primer forrásból beszerezhető indikátor is megjelenjenek.

2016. december 1-jén a Nemzeti Turisztikai Ügynökség vezérigazgató-helyettese, Dr. Princzinger Péter bejelentette a kiírt GINOP-pályázatok visszavonását. 2016. december 6-án a Parlament elfogadta a turizmusfejlesztési törvényt (2016. évi CLVI. törvény: A turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól). A jövőbeli fejlesztések alapja továbbra is a turisztikai desztinációk lesznek¹. A jelenlegi átszervezési folyamatban különösen fontosnak tartom a szervezetek saját fenntarthatósága és tagságuk megerősítése végett egy komplex és gyakorlatban is használható hatékonyságmérési mutatórendszer kidolgozását, ami által egyértelművé tehető a desztinációs együttműködések hatékonysága a tagság számára, hiszen leginkább a tagok bizalmával és összefogásával lehetséges a jövőbeli szerepkör megerősítése. Viszont nagy kérdés, hogy a javasolt mutatók milyen mértékben mutathatják egy turisztikai szervezet valós hatékonyságát, illetve van-e humánerőforrás-kapacitás és kialakítható-e a valóságban is működőképes módszer az adatok begyűjtésére egy-egy társuláson belül. További kérdésként fogalmazható meg, hogy a különböző szférában (vállalkozói, önkormányzati) tevékenykedő tagság mennyire ért egyet a bevonható mutatók körével és mennyire járul hozzá a valós hatékonyságméréshez, hiszen más-más szemlélet és működési mechanizmus jellemzi őket. Ha a jövőbeli célok között szerepel a vidéki térségekben is életképes és stabil együttműködésekre alapozott turisztikai szervezetek működtetése, akkor mindenképp szükséges a hatékonyságmérés gyakorlati megvalósítására törekedni.

A TANULMÁNY AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-16-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

¹ <http://turizmus.com/fokusz/elfogadta-a-parlament-a-turizmusfejlesztési-torvenyt-1140513>
(megtekintve: 2017. 01. 04.)

Irodalomjegyzék

- Bengs C. - Schmidt-Thomé K. (szerk.) (2005): Urban-rural relations in Europe, ESPON Project 1.1.2 Part 1: Final Report. Helsinki: Centre for Urban and Regional Studies, University of Technology, 279 p.
- Bieger T. (2003): Management von Destinationen und Tourismusorganisationen. R. Oldenburg Verlag, München-Wien.
- Buhalis D. (2000): Marketing the competitive destination in the future. *Tourism Management*, 21 (1), pp. 97-116.
- Carter R. – Fabricius M. (2007): Destination management – an overview. UNWTO Conference, Creating competitive advantage for your destination, Budapest, 7 February 2007 <http://www.climateaudit.info/data/mask/TREN/TRen%203p13%20Branding/chart%20for%20thesis.pdf> (előadás anyag letöltve: 2014.07.15.)
- Clout H. (1993): European Experience of Rural Development. Report for the Rural
- Crouch G. – Ritchie J.B.R. (2000): Tourism competitiveness and societal prosperity. *Journal of Business Research*, 44., pp. 137-152.
- Enyedi Gy. (2004). Regionális folyamatok a poszt szocialista Magyarországon. *Magyar Tudomány* (9) 935-941. p.
- Fodor K. – Gemma F. (2011): A mezőgazdaság árbefolyásoló szerepe a falusi turizmusban. *A Falu*. 2011. február 8. letöltve: http://www.afalu.hu/cikkek/a_falu/a_mezogazdasag_arbefolyasolo_szerepe_a_falusi_turizmusban (2014.02.05.)
- Forman B. (2010): Borturizmus és a vidékfejlesztés. *A Falu*. 2010. február 24. letöltve: http://www.afalu.hu/cikkek/borturizmus_es_a_videkfejlesztes (2014.02.05.)
- Heilig G. K. (2002): European Rural Development (ERD). Project Description. Laxenburg, Austria: International Institute for Applied Systems Analysis, 18 p.
- Hu Y. – Ritchie J.R.B. (1993): Measuring Destination Attractiveness: A Contextual Approach, *Journal of Travel Research* 1993. 32. pp. 25-34.
- Ilbery, B. – Bowler, I. (1998) From agricultural productivism to post- productivism. In Ilbery, B. (ed.) *The Geography of Rural Change* Longman, London, pp. 57-84.
- Kaspar C. (1992): Turisztikai alapismeretek. KIT, Budapest. 157 p.
- Káposzta, J. – Ritter, K. – Nagy, H. (2016): Local Economic Development in Transition Economies: A Tool for Sustainable Development of Rural Areas. In: Erokhin, V. (Ed.): *Global Perspectives on Trade Integration and Economies in Transition*. USA: IGI Global pp. 281-298.

- Kirby P. (2006): Theorising globalisation's social impact: proposing the concept of vulnerability. *International Political Economy* (4) 632–655. p.
- Koós B. – Virág T. (2010): Nyertesek és vesztesek – A magyar településhálózat polarizálódása. In: Barta Gy – Beluszky P. – Földi Zs. – Kovács K. (szerk.): A területi kutatások csomópontjai Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja, 2010. pp. 32-54.
- Kóródi M. – Fehér I. (2012): A vidéki turizmus illúziói és realitásai. In: Csete L. – Fehér I. (szerk.): Agrár-vidékfejlesztési és élelmiszer-marketing trendek. Fehér István 70. születésnapjára emlékkötet. Szent István Egyetem, Gödöllő, pp. 160-168.
- Kulcsár L. (2006): Vidékfejlesztés. (tankönyv - kézirat) Gödöllő: SZIE
- Leader (2001): Global Competitiveness of Rural Areas. „Rural Innovation”. LEADER European Observatory. 55 p.
- Lengyel M. (2007): TDM Működési Kézikönyv. Heller Farkas Főiskola, Budapest, 212 p.
- Magyar TDM Szövetség szakmai anyagai (2013)
- Mundruczó Gy. – Pulay Gy. – Tököli L. (2010): A turisztikai fejlesztések állami támogatása térségi és nemzetgazdasági szintű hatékonyságának vizsgálata. Állami Számvevőszék Kutató Intézete, Budapest, 136 p.
- Nemes Nagy József (szerk.) (2005): Regionális elemzési módszerek. Regionális Tudományi Tanulmányok 11. kötet. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 284 p.
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Konceptió 2014-2024.
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013. In: Turizmus Bulletin, IX. évfolyam, különszám, 2005. december, 56 p.
- Nyirádi Á. – Semsei S. (szerk.) (2007): Balatoni TDM füzetek. Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht., Siófok, 108 p.
- OECD (2006): The New Rural Paradigm. Policies and Governance, Párizs: OECD, 164 p.
- Panyor Á. – Győriné Kiss E. – Gulyás L. (2011): Bevezetés a desztináció menedzsmentbe. Keszthely,
(elérhető:http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0034_bevezetes_a_desztinacio_men_jegyzet/bevezetes_a%20_desztinacio_menedzsmentbe_jegyzet.pdf, letöltve: 2014.03.10.)

- Piskóti I. – Hidvéginé Molnár J. – Pataki S. – Schumpler H. – Gulyás I. (2007): Desztináció-menedzsment lépésről-lépésre. Módszertani füzet desztináció-menedzsment szervezetek létrehozásához és működtetéséhez az Észak-magyarországi Turisztikai Régió példáján – munkaanyag. Eger – Miskolc, 43 p.
- Presenza, A. – Sheehan, L. – Ritchie, J.R.B. (2005): Towards a model of the roles and activities of destination management organizations. *Journal of Hospitality, Tourism and Leisure Science*, 3, pp. 1-16.
- http://www.academia.edu/1009194/Towards_a_model_of_the_roles_and_activities_of_destination_management_organizations (2015.01.02.)
- Ritter K. (2008): A helyi fejlesztés esélyei – agrárfoglalkoztatási válság és területi egyenlőtlenségek Magyarországon. *Területi Statisztika* 48. (5) pp. 554-572.
- Ritter K. (2013): A hungarikumok szerepe a vidékfejlesztésben a 2014-2020-as vidékstratégia tükrében. In: Káposzta J. (szerk.): A KKV-k szerepe és helyzete a gazdaságban és a Hungarikumok szerepe a területi fejlődésben és fejlesztésben. Gödöllő: SZIE GTK RGVI. pp. 64-69.
- Ritter, K. (2014): Possibilities of local economic development (LED) in lagging rural areas. *Acta Carolus Robertus* 4. (1) pp. 101-108.
- Ritter, K. – Péli, L. – Péter, B. (2012): The role of agriculture and urban-rural connections in lagging rural areas of Hungary. *Annals of Agricultural Economics and Rural Development* 99 (3) pp. 27-33.
- Soisalon-Soininen, T. – Lindroth, K. (2006): Regional Tourism Co-operation in Progress. In Lazzeretti, L. – Petrillo, C. S. (Ed.): *Tourism Local Systems And Networking*. Elsevier Science & Technology. Oxford. pp.187-196.
- Tózsér A. (2010): A versenyképes turisztikai desztináció: Új turisztikai versenyképességi modell kialakítása. Doktori disszertáció, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vállalkozáselmélet és gyakorlat Doktori Iskolája, Miskolc, 224 p.
- Wade R. H. (2003): The Disturbing Rise in Poverty and Inequality: Is It All a “Big Lie”? 18-46. p. in Held D. - Koenig A. M. (Szerk.): *Taming Globalization: Frontiers of Governance*. Cambridge: Polity Press, 208 p.

Egyéb forrás:

<http://turizmus.com/fokusz/elfogadta-a-parlament-a-turizmusfejlesztési-törvenyt-1140513> (megtekintve: 2017. 01. 04.)

Abstract

In recent years in rural policy of EU and Hungary catching up of the significant economic and social problems suffering rural areas has become major priority. The economic diversity is one way of catching up, in which tourism can be a significant role of development of agricultural regions. The destination management approach appeared in domestic tourism management structure, along this more and more tourist organizations were established in rural areas. In my research I examine in parallel with operation of the organizations how the domestic tourism performance was developed in a decade and I reveal the impact and detectability of tourist organizations in rural areas.

Keywords: rural development, tourism, destination, effectiveness, indicator system